

Konačno, u petom dijelu knjige autor na pedesetak stranica donosi kraći izbor relevantnih dokumenta iz desetogodišnje političke aktivnosti HNV BiH koji mogu poslužiti budućim istraživačima kao koristan izvor za proučavanje ovakve i sličnih tema iz najnovije prošlosti Bosne i Hercegovine.

Knjiga dr. Markešića *Kako smo sačuvali Bosnu i Hercegovinu* jest svjedočanstvo djelovanja i promoviranja ideje mira HNV BiH, ali istovremeno i izazov drugima da pokažu svoj doprinos očuvanju Bosne i Hercegovine. ■

Ljubomir Lukić

Franjo Marić, *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća*. Sarajevo-Zagreb : Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski, Vikarijat za prognanike i izbjeglice, 2004., str. 1393.

Franjo Marić, profesor u Centru za odgoj i obrazovanje Dubrava u Zagrebu, više od dvadeset godina prikuplja i objavljuje statističko-povijesne dokumente o Hrvatima katolicima u Bosni i Hercegovini. Rezultati tog upornog rada vidljivi su u njegovoj bibliografiji objavljenoj na kraju monografije o povijesnom razvoju Vrhbosanske nadbiskupije. Ova njegova nova knjiga, napisana uz pomoć suradnika i preuzimanjem priloga iz ranijih publikacija, već na prvi pogled impresivno djeluje sa blizu 1400 stranica teksta ilustriranih sa preko 2500 slika, vrlo brižno odabranih i prezentiranih u kvalitetnom i reprezentativnom tisku. Svaka stranica u knjizi na svoj način svjedoči kako o davnim vremenima, tako i o nedavnoj prošlosti, ali i o današnjici. Osim toga, Marićeva knjiga je vrijedan izvor podataka i za buduća istraživanja, u prvom redu za pisanje povijesti pojedinih župnih zajednica. Unutar povijesnog okvira prezentirani su vrlo detaljno događaji relevantni za temu, zatim demografski podaci i ilustracije koje će sigurno čitateljima i vizualno približiti davno zaboravljeno vrijeme, a s njim i građevine, spomenike, nošnje, poznate ličnosti iz crkvenog i javnog života. Putem nepreglednog broja faktografskih podataka autor vodi čitatelja vrlo vješto i nenametljivo kroz prošlost, život, stradanja, ali i dizanja iz pepela nakon ratova kojih nije nedostajalo na ovim prostorima, a osobito u 20. stoljeću. Monografija *Vrhbosanska nadbiskupija početkom trećeg tisućljeća* nudi čitateljima pregledno i obimno djelo šematizma dijela Katoličke crkve u Bosni i Hercegovini.

Na samom početku, autor izborom dokumenata simbolično povlači historijsku parabolu dugačku osamstotina godina objavljivanjem faksimila i prijevoda *Izjave o*

odricanju bosanskih krstjana na Bilinom polju kraj Zenice 8. travnja 1203. i teksta *Is-povijesti vjere pastoralnih suradnika Vrhbosanske nadbiskupije 5. travnja 2003. godi-ne na istom lokalitetu*. Spomenute godine i događaji su ujedno determinirajući za po-vijesni okvir i tematiku ove monografije.

Vrhbosanska nadbiskupija nekad i danas prvo je poglavlje u kojem je *Povijesni osvrt* preuzet iz *Općeg šematizma Katoličke crkve u Jugoslaviji – Cerkev v Jugoslavi-ji 1974.* (Biskupska konferencija Jugoslavije, Zagreb, 1975.), što je neobično s obzi-rom da je od tada prošlo tridesetak godina, a u tako dugačkom razdolju se pojavio zna-čajan broj znanstvenih djela kojima se mogao inovirati tekst iz 1974. godine. Vjero-jatno je postojao razlog tomu, dok se autor odlučio za pretisak. Sljedeći prilog *Vrhbo-sanska nadbiskupija od ponovne uspostave redovite hijerarhije do danas* pripremio je mr. Jure Babić. Na nepune četiri stranice ocrtno je u crno-bijeloj tehnici izuzet-no burno vrijeme bosanskohercegovačke povijesti u kojem su se smijenila razdoblja austrougarske vladavine, zatim dvije Jugoslavije nakon dva svjetska rata i ovo suvre-meno doba tranzicije. S obzirom na naslov monografije od ovog odjeljka se očekiva-lo puno više, jer neke konstatacije bez nešto šire elaboracije mogu biti pogrešno pro-tumačene.

Kratka povijest franjevačke provincije Bosne Srebre je znanstveni prilog koji potpisuje fra Anđelko Barun. Na putu moderne historiografije imanentne određenom, sada već prepoznatljivom, krugu intelektualaca koji se može nazvati i školom, autor vrlo plastično istražuje franjevačku tradiciju i snagu hrvatskog naroda u burnim do-gađajima koji su neprekidno donosili različite lomove civilizacijske ili državno-poli-tičke prirode za sve narode u Bosni i Hercegovini. Na primjerima nesigurnih vreme-na iz prošlosti, autor ovog priloga traži moguću paradigmu za hrvatsku budućnost u Bosni i Hercegovini.

Dodatak povijesnom osvrtu zadivljujući je autorski istraživački rad, kojim Franjo Marić obasipa čitatelje obrađenim podacima za pučanstvo Bosne i Hercegovine iz-među 1463. i 1600. godine, zatim za katoličanstvo u Bosni i Hercegovini od 1600. do 1881. prema biskupskim i drugim izvješćima i za broj katolika Hrvata u Vrhbosanskoj nadbiskupiji od 1881. do 2002. godine. Sa 300 napomena uz tekst, brojnim ilustraci-jama i tabelarnim pregledima, spomenuta problematika je vrlo jasno i pregledno pre-zentirana, te učinjena vrlo zanimljivom za čitanje i daljnju analizu. Osim značaja svih tih podataka, autor je približio izvješća brojnih biskupa, provincijala i drugih crkvenih ličnosti većini historičara koji nisu bili upoznati sa ovim povijesnim vrelima.

Da bi se samo prelistao dio monografije koji se odnosi na *Vrhbosanske župe u prošlosti i sadašnjosti* potrebno je puno više prostora nego što ovaj časopis dozvolja-va, stoga će uslijediti samo najosnovnije naznake. Prema hijerarhijskoj shemi Vrhbo-sansku nadbiskupiju čine četiri arhiđakonata, i to: Fojnički, Gučogorski, Plehanski i

Toliški. Arhiđakonati se dijele na dekanate, a dekanati na župe. Fojnički arhiđakonat čine četiri dekanata, i to: Kreševski sa 9, Ramski sa 9, Sarajevski sa 12 i Sutješki sa 11 župa. Gučogorski arhiđakonat čine tri dekanata: Bugojanski sa 11, Travnički sa 16 i Žepački sa 15 župa. Također, i Plehanski arhiđakonati čine tri dekanata: Derventski sa 15, Tuzlanski sa 12 i Usorski sa 9 župa. Posljednji, četvrti arhiđakonati je Toliški sa tri dekanata: Brčanski sa 10, Doborski sa 15 i Šamački sa 9 župa. Autor zaslužuje izuzetne pohvale za svoj znanstveni napor kojim je čitateljstvu približio povijesni razvoj za 153 župne zajednice u Vrhbosanskoj nadbiskupiji.

Sljedeći odjeljak u knjizi upoznaje čitatelje sa *Svetištima Vrhbosanske nadbiskupije*, tj. kamo se ide na hodočašće slaveći Gospu, sv. Ivu i sv. Leopolda Bogdana Mandića. Katolička crkva je kroz svoju povijest gradila i održavala škole, sirotišta, dobrotvorne institucije, podsticala izdavaštvo, različita društva, a sve kao neophodnu djelatnost za podizanje obrazovnog, gospodarskog i kulturnog života Hrvata u Bosni i Hercegovini. S obzirom na dugačak povijesni hod sve te aktivnosti bile su različito cijenjene, nekada podsticane i razumljive, a nekada omalovažavane, krivo shvaćene ili zabranjivane. U ovoj monografiji dugačak je popis institucija koje su djelovale u Vrhbosanskoj nadbiskupiji, pa je autor uvrstio u odjeljku *Katoličke škole i sjemeništa* njih deset; zatim *Sarajevske katoličke crkve i ustanove nekada i danas* također deset; *Redovničke katoličke zajednice u Sarajevu nekada i danas*, dvadeset; *Ostale katoličke ustanove i organizacije u Sarajevu nekada i sada* ukupno 15 i *Današnja katolička sredstva javnog priopćavanja sa sjedištem u Sarajevu*, ukupno 17 od kojih su historičarima u Bosni i Hercegovini najbliža *Bosna Franciscana* i *Vrhbosnensia* u kojima najčešće objavljuju i svoje priloge.

Povjesničari će sigurno biti veoma obradovani stranicama ove knjige na kojima će naći kronološkim principom napravljen popis biskupa na području današnje Vrhbosanske nadbiskupije: biskupe Bistue Nove (episcopi besteenses); bosanske biskupe od oko 1141. do 1631., zatim od cara imenovane biskupe "in patribus", zapravo tek naslovne biskupe Bosne do sredine 18. stoljeća; potom biskupe "Srebreničko-visočke" u Bosanskom kraljevstvu; a od sredine 18. stoljeća do 1881. godine popis 12 apostolskih vikara Bosanskog vikarijata, i na kraju popis nadbiskupa u Vrhbosanskoj nadbiskupiji od vremena uspostavljanja redovite crkvene hijerarhije do danas.

Autor monografije podsjetio nas je na imena papa u razdoblju od 1881. do 2003. godine, a zatim fotografijom i kratkom biografijom upoznao nas sa apostolskim vikarima Bosanskoga vikarijata od 1735. do 1881., nadbiskupima i pomoćnim biskupima Vrhbosanske nadbiskupije od 1881. do 2003. godine i živim redovničkim i dijecezanskim svećenicima s područja Vrhbosanske nadbiskupije.

Na kraju su sva tehnička pomagala za čitanje knjige od popisa skraćenica, preko popisa ilustracija, kazala osobnih i naseljenih mjesta do izuzetno obimnog popisa izvora i literature od 509 bibliografskih jedinica.

Prije nego što zaklopite korice ove knjige znatiželjno ćete pročitati šta u izvodima iz recenzija pišu prof. dr. sc. Anđelko Akrap i dr. sc. Mijo Korade: "(...) zahvaljujući svojoj intelektualnoj snazi, upornosti i dugogodišnjem istraživačkom iskustvu Franjo Marić napisao je djelo koje u svakom pogledu zadivljuje" (s.1383.) ili "(...) Bez obzira na tehničko-ilustrativne aspekte djela, ono potpuno zaslužuje kategorizaciju *izvorno znanstveno djelo*, zbog preobilnog kritičkog aparata, mnoštva novih činjenica i samog značenja djela, bilo za znanstvenog ili običnog čitatelja." (s.1384.) ■

Vera Katz

Mihael Miterauer, *Milenijumi i druge jubilarne godine. Zašto proslavljamo istoriju?* Beograd : Udruženje za društvenu istoriju, 2003.

Držeći se osnovne zamisli da historiografskim krugovima sistematski nudi najnovije rezultate multidisciplinarnog pristupa društvenoj stvarnosti, *Udruženje za društvenu istoriju* u Beogradu je izdanjem druge knjige redovnog profesora Društvene istorije na Bečkom univerzitetu Mihaela Miterauera ponovo ponudilo interesantno i inspirativno štivo.¹

Austrijski društveni historičar i historijski antropolog profesor Miterauer je od 1959. do 1973 godine bio saradnik Instituta za ekonomsku i socijalnu istoriju u Beču, a od 1999. godine je i počasni doktor Jugozapadnog Univerziteta "Neofit Rilski" u Blagoevgradu. Njegov interes za proučavanje osnovnih ekonomskih i socijalnih odnosa u evropskom društvu rezultirao je objavljivanjem nekoliko zapaženih monografija – *Neudate majke. O istoriji nezakonitih rođenja u Evropi* (München, 1986), *Od patrijarhata ka partnerstvu. O promjeni strukture u porodici* (München, 1991), *Preci i potomci. Davanje imena u evropskoj istoriji* (München, 1993).

Ovoga se puta profesor Miterauer bavi "proslavljanjem istorije", odnosno nastankom javnog obilježavanja određenih historijskih događaja sa njegovom religiozno-historijskom komponentom i razvojem fenomena proslave i različitih prazničnih formi koje su svoj karakter mijenjale sa stepenom modernizacije i sekularizacije društva, te

---

¹ Knjiga ogleda profesora Miterauera pod naslovom *Kad je Adam kopao a Eva prela: Istorijsko-antropološki ogledi iz prošlosti evropske porodice* objavljena je u Beogradu 2001. godine.
